

Voor een spatiaal colorisme

Door Constant en Aldo van Eyck, gepubliceerd voor de tentoonstelling 'Voor een Spatiaal Colorisme' bij Stedelijk Museum Amsterdam, 1952

een ruimte in kleur

Dit ruimte-kleur experiment (Stedelijk Museum, Amsterdam 1952) was een spontane reactie op de passieve rol die de kleur tot nu toe in de moderne architectuur speelt. Dat het accent op het picturale viel, het geheel een expressionistisch karakter kreeg, is hieruit te verklaren. De ruimte-structuur werd centralistisch met de schildering als het meest actieve moment. De ruimte werd uit vierkante vlakken van dezelfde maat als de schildering (3.65 m x 3.65 m) opgebouwd en door middel van kleur in twee helften verdeeld: de ene paars, de andere blauw. De kleuren waren zo gekozen dat zij deze ruimtehelften niet accentueerden maar door een coloristisch contrast in het platte vlak van de schildering brachten. Door deze schijnbare opheffing van de ruimte kreeg het begrip "ruimte" een nieuwe betekenis, waarin vorm en kleur onverbrekkelijk zijn. De weg naar het spatiaal-colorisme ligt voor ons.

spatiaal colorisme

In reactie op het "bouwen" van de negentiende eeuw, waarin de vorm bedolven werd onder de decoratie, zozeer, dat de inhoud onherkenbaar werd, is de moderne architect ertoe gekomen zijn aandacht primair op de ruimte-vorm te richten en de kleur als secundair te beschouwen en aan de vorm ondergeschikt te maken.

Als basis-elementen van de "zuivere" ruimte-vorm ziet de architect maat, maatverhouding en constructie. Op deze elementen in hoofdzaak, berust het architectonisch ontwerp, waarin de ruimte wordt voorgesteld als kleurloos. De uitvoering van een ontwerp dat primair op vorm berust, scheidt van de aanvang af een conflict; het conflict tussen idee en materie, tussen vorm en kleur.

De architect is geneigd de kleur passief te houden: hij beperkt het aantal kleuren tot een minimum en vermijdt intense kleuren. Onvermijdelijk echter wordt door materiaal, afwerking en aankleding van de ruimte, kleur geïntroduceerd. Achteraf toegevoegd, vormt deze kleur ten aanzien van het ontwerp een toevallig element, zonder werkelijk constructieve waarde voor de ruimte-plastiek. De consequentie hiervan is, dat het enorm ruimte-scheppend vermogen van de kleur, teruggebracht wordt tot een toevalligheid en dat de ruimtewerking zelf daardoor altijd onvolkomen blijft.

Doordat de kleur, als ruimte-bepalende factor van even grote betekenis als de architectonische vorm, wordt uitgeschakeld, is geen eenheid van vorm en kleur meer mogelijk. De realistische ruimte-conceptie is de conceptie van de ruimte in kleur. Het spreekt vanzelf dat het spatiaal gebruik van de kleur, niets te maken heeft met de toepassing van kleuren voor decoratieve of "functionele" doeleinden. Ook het gebruik van kleur als middel om door gezichtsbedrog een onzuivere maat of vorm te corrigeren, is op zichzelf geen plastisch kleur gebruik te noemen, omdat de vorm hier ten aanzien van de kleur passief blijft. In het gebruik van de kleur als correctie-middel schuilt niettemin de erkenning van zijn

plastische waarde in de ruimte. Ruimte-vorm en -kleur kunnen slechts een onverbreekelijke eenheid vormen, indien ze gelijktijdig in onderling verband ontstaan.

Wat voor de schilderkunst op het platte vlak geldt, geldt ook voor de spatiale kleur-conceptie:

Kleur is niet anders dan de kleur van de vorm en vorm niet anders dan de vorm van de kleur.

Een spatiale kleur-conceptie houdt dus meer in dan het gebruik van kleur in de architectonische ruimte-werking. De volstreekte eenheid van vorm en kleur, het zuiver plastis~h gebruik van de kleur dus, brengt de architect op het terrein van de schilderkunst.

Architectuur echter, gebaseerd op een visuele werkelijkheid waarin vorm en kleur één zijn, en niet vóór alles op geabstraheerde vorm-elementen; en schilderkunst, waarbij de kleur niet in dienst staat van een persoonlijke expressie, maar op een planmatige wijze direct plastisch wordt aangewend. Het spatiaal colorisme is daarom een geheel nieuwe plastische kunst, die zijn eigen onafhankelijke wetten heeft en waarvan de mogelijkheden zowel die van architectuur als die van schilderkunst verre overtreffen. Spatiaal colorisme verheft de schematische vorm tot lichamelijke vorm en is daarom een onontbeerlijke beeldende factor bij het menselijk maken van de ruimte, in de meest uitgebreide zin van algehele menselijke nederzetting. Ook het begrip "kleurplastiek" zoals de schilderkunst dit kent krijgt in de ruimte een nieuwe betekenis. Door de ruimtelijke conceptie van de kleur is niet alleen geen gecentraliseerde compositie meer mogelijk, maar ook geen "simultaniteit" van de kleurwerking: de ervaring van de kleurplastiek gaat zich in de tijd afspelen.

Bovendien krijgt de "schaal", de verhouding van de kleur-kwantiteit tot de menselijke maat, een beslissende betekenis, wanneer de beslotenheid van het schilderij vervangen wordt door de ons omringende ruimte. Om het spatiaal-colorisme als ruimte-conceptie te ontwikkelen en de ruimte in kleur te realiseren, is een nauw contact tussen schilders en architecten noodzakelijk.

Hierbij is belangrijk dat beiden niet als specialisten op een eigen afgebakend terrein blijven staan, maar als "team" aan een gemeenschappelijk doel werken. Dit doel immers, is niet de samenvoeging van architectuur en schilderkunst, zoals in de barok, maar een voorbijstreven van beide, naar een hoger georganiseerde plastische realiteit, waarin kleur en ruimte-lijkheid ondenkbaar zijn zonder elkaar.

Spatiaal-colorisme is geen theorie maar een praktijk.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCE

Constant en Aldo van Eyck, *Voor een spatiaal colorisme* (Amsterdam 1953). Published on the occasion of the exhibition 'Voor een Spatiaal Colorisme' at the Stedelijk Museum Amsterdam (1952); also published in: *Forum. Maandblad voor architectuur en gebonden kunst* 8, nr. 10 (October 1953) pp. 360-361. Reprinted in *Documents relatifs à la fondation de l'Internationale Situationniste: 1948-1957* (Paris 1985) pp. 75-83 (added translation in French). Translated in English in *Constant's New Babylon. The Hyper-Architecture of Desire* (Rotterdam 1998) p. 74. Online [NotBored](#).

